

K É P Z Ő M Ű V É S Z E T.

A művészet új szezonja oly jelekkel kezdődött, hogy joggal lehetett tartani attól: nem lesz folytatása. A nagyvárosokat légvédelmi gyakorlatokra készítető, a népek éjszakáit nyugtalanító világpolitikai feszültség, szerencsére mégsem vezetett ahhoz a megoldási formához, amely felé a szeptembervégi napokban az események mutattak. A háború vagy béke alternatívája közül az utóbbi felé billent a serpenyő, egy történelmi igazságtalanság felszámolása, a csehszlovák gátszakadás megtörtént, illetve megindult anélkül, hogy a diplomácia zöld asztaláról a cselekvés átterelődött volna a vezérkarokra. Addig azonban, míg ez a müncheni eredmény létrejött, a helyzet valóban az »istenek térdén« volt. Sőt a mi szempontunkból még most, október közepén is változatlanul ott van, miután a »magyar megoldás« realizálása még hátra van.

Mindez, a levegő villamos telítettsége, a politikai feszültség az elmúlt hetekben s a most folyó napokban, az egész magyar életet érintve, a művészet területén is érezette kihatásait. Mint máskor, naptári alapon most sem késett, szeptemberben kezdődött meg a művészet szezonja, de ezúttal ezt a szezont az emberek egyelőre inkább csak tudomásul veszik. Ha beszélnek is róla, érdeklődni elsősorban a külügyi jegyzékváltások iránt érdeklődnek, igazán törődni azzal törődnek, hogy mi lesz holnap, mi lesz Kassával. Oly percekben, aminőket most perget az idő óramutatója, a dolgok, értékek és érdekek sorrendje nem is következhet másként, mint így: előbb Kassa s utána minden egyéb. Áll ez a művészetre is, amely nem laboratóriumi termék, nem légüres térben létező valami. A kultúra legfelső emeletén helyezkedik el, de gyökereit egy népi, nemzeti közösség lelki talajába ereszti. Megnyilatkozásaiban ez a lelkeség ölt sokarcú formát, amikor tehát ennek a közösségnek sorskérdése vetődik fel, az végső fokon a művészet számára is sorskérdés.

* * *

Öt festő és két szobrász jelentkezett a Nemzeti Szalon évadnyitó kiállításán. A főtermet a régóta külföldön élő *Ébner Sándor* foglalta el, akinek hollandiai tartózkodása ízlést s előadásmódot tekintve a képein is nyomot hagyó. Amit s főleg ahogyan fest, az inkább háborúelőtti, mint utáni igazodásokat követő. Mindenesetre jó készültségű, komoly törekvésű festő. Képeit vizsgálva azonban, naturalista beállítottságú arcképein meggyőzőbben, zavartalanabban hatnak kvalitásai, mint azokon a nyilván újabb, gondolati tartalmat is hordozó vásznain, amelyek felnagyított formaadással nagyvonalú stílusra törnek, de megfelelő mondanivaló híján, inkább csak lengző szólamot jelentve, mégsem monumentálisak. *Báró Hazainé Réty Zsuzsa* munkáin gyengéd és friss kedély, kulturált festői eszközökkel mutatkozik meg. Gyűjteményében azért jelenleg bizonyos stílusbeli ingadozás észlelhető. Mintha habozna, válaszáton állana, hogy a továbbiak dolgában merre tartson. A kérdést majd eldönti s korántsem befolyásolni akarjuk, amikor képei között eddig azt a vonalat látjuk eredményesebbnek, amelynek a »Pirosruhás leány« fölötté harmonikus megoldású darabja. Réty Zsuzsa plasztikával is

foglalkozik, de képeihez viszonyítva szobrai inkább csak kirándulást jelentenek a plasztika területére. *Szopori Nagy Miklós* vízfestménysorozata különböző zöldsalós, lilakabátos, fátyolos, fejkendős, sapkás, fonothajú kislányról és nagylányról készült könnyed és tetszetős, sőt nem egyszer finom előadásbeli zamatot rejtő impresszió. *Kézi Kovács Elemér* sok alaktól nyüzsgő paraszti életképei mintha a pár éve élénken szerepeltetett «őstehetségektől» nyertek volna ösztönzést, azoknak jóízű és üde naivitása azonban mintha többet mondó lenne az itt jelentkező fölénynél és tudatosságnál. *Próday Lajos* olasz motivumú tájképekkel, a finom tehetségű *Teleki Mária* és *Sulyok Ily* néhány kisméretű szoborral vett részt a kiállításon.

A festészet fiataljaihoz tartozó *Pohárnok* Zoltán új tagja annak a művésztelepülésnek, amely Zebegénybe vonulva s ott a természet szépségeivel benső viszonyt kötve, a csönd és nyugalom liráját árasztó dunamenti táj változataiból alakítja képeit. Az újnaturalista törekvés jegyében ma már zebegényi iskolaként szokás emlegetni ezt a kolóniát, amely elsősorban Szőnyi István egyéniségének bélyegét viseli magán s újra értelmezve, korszerű színeződéssel a magyar festés nagybányai hagyományának fonalát viszi tovább. Kétségtelen, hogy az eget ostromló lázadás, a lélek partkereső nyugtalansága távol áll a szemlélődő, a tisztán érzekletes festői problémákba elmerülő, békés harmóniakat kedvelő «zebegényiszellemtől». De bizonyos az is, hogy az a piktura, ami a zebegényi levegőben érlelődik, célt és eszközöket tekintve szilárdan áll a festés egészséges talaján, mentes minden nagyképűségtől, ködöktől és elméleti zürzavartól.

Pohárnok Zoltán olajfestmények és akvarellek sorozatával számolt be zebegényi tartózkodásáról, amely a helyi motivumokkal nemcsak külső, tárgyi változást jelent a képein, hanem stílusára, kifejező készségére is előnyös volt. Előadásában most a lágy tónusokban összezsugoruló, díszkréten hangszerelt színek egységén van a fősúly. Tájképein fa, ég, ház, ember egyformán mint színjelenség értékelődik, a testek könnyűvé, anyagszerűtlenné válnak. A koncentrált világitású csendéleteken, alakos interieur-részleteken viszont a testek megjelenése már tömörebb, anyagszerűbb. A szín persze itt sem mellérendelt szerepű, egységbe olvad a formával s a képhatásban gyakran dekoratív ízek bujkálnak. Kár, hogy *Pohárnok* új munkáinak, legalábbis olajfestésű tájképeinek van egy tehertételük: erősen érződik rajtuk a szintén zebegényi *Berény Róbert* hatása. Egyéni kézjegyű, temperamentumos vízfestményei alapján azonban biztosra vesszük, hogy csak múltó közjátékról van szó. *Pohárnok* Zoltán gyűjteményét a *Mária Valéria*-utcai képszalón mutatta be.

Dömötör István.

FILM.

IRODALMI FILMEK, ROMANTIKA.

Regényt vászonra vinni kétséges vállalkozás. A *Három bajtárs*, *Re-marque* regényének filmváltozata, hű a regényteremtette hangulathoz, nyomott és vigasztalan. A nagy világégés utáni munkanélküliség, kenyérharc a témája, harc a háború után a békében, s annak az ifjúságnak a tragédiája, amely a lövészárkokban serdült fel és érett meg. Csak az alaphangulat jó, a cselekménynek nincs lendülete, vontatott, s hogy nem unalmas, attól

Margaret Sullivan és Franchot Tone játéka menti meg. Nem lehetett volna alkalmasabb színészt találni a szépfüű Robert Taylornál, a fiatal férj szerepére?

Finoman izléses, mértéktartó irodalmi film a francia *Szerelmi vihar*. Furcsán keveredik benne a filmi képritmus az irodalmi feldolgozással, a rendező valahogy harmóniába hozza a kettőt, de érzik állandóan a küzdelem s ez a történetnek különös belső feszültséget ad. Az első képeknél beszélgetés nincs, hatalmas darukat, traverzeket látunk, a hajóépítő-mérnök, Boyer környezetét. Párbeszédeken épül fel aztán a dráma. A nős mérnök öntudatlanul magába szeretteti és maga is megszereti a leányt, aki eddig csak játszott a férfiakkal. Boyer játéka elegáns és kultúrált, kifejező ereje a legszuggesztívebb a férfisztárok közül, Michele Morgan fojtott és felszikkázó érzékiségű. Az irodalmi elemeket újra filmi motívumok váltják. A mérnök és a leány kiutóznak a városból. Megállanak. Csak képek. Hajnalodik, tájképek lebbennek, nyáj jön az úton, a friss reggelben. A szerelmesek körülnéznek fogadó után . . . A pásztorleány int. *Suivons les moutons*, mondja Boyer . . . Kövessük a bárányokat. Kitűnő jellemszínész a leány elzüllött, reménytelen szerelmese. A villa vasrácsánál várják a leányt Boyer-val. A várakozás tompa izgalma már felfokozott: valaminek történnie kell. Akkor a csavargó cigarettát kér és rágyújtás közben egy döbbenetes ördögi arckifejezéssel jelzi a leány érkezését. Figyeljük meg: minden várakozásra volt beállítva. A várakozás izgalmát nem fokozná, hanem kielégületlenné lapolitaná, ha rámutatna . . . itt van. Igy belehasít a nézőbe. A rendező s a színész mesterfogása ez a beállítás. Még egy apróság. Nem emlékszem filmre, amely ennyire szervesen építette volna cselekményébe a cigarettázást — néha úgy tűnik, talán sokat is dohányoznak. Mégis: A modern ember feszültségét vezeti le a cigarettázással s mint a jellemzés eszköze, itt sehósem erőltetett, sőt helyénvaló.

A *La Kermesse Heroïque*, amely a *Csintalan asszonyok* címet kapta, a férfigyöngeség és hivataloskodó nagyképűség szatírája, a csalafinta asszonyok talpraesett életrevalóságával szemben. Képeket kapunk a flamand festők nagy korszakából, néhol annyira, hogy érzékélni lehet a kulissza-tájképeket is. De ez egyáltalán nem bántó. Napban derűs várakat látunk, gömbölyű tornyokkal, gömbölyű menyecskékkel, gömbölyű és zsíros férfiakkal, akik buggyos nadrágban mulattatón mozognak, egyáltalán derűs és gömbölyű itt minden. Kedves, ötletes film, lelkiismeretesen megcsinálva. Korhú, néhol annyira, hogy kort jellemző. Valóban ilyenek lehettek a boldog és védetten élő flamandok, a művészetnek áldozók, dús lakomákat evők, ivók. A városbíró egész kis kastélyban lakik. Veretes, nehéz tölgyfaajtók, nehéz bútorok, kőkockás lépcsők s a folyosón megszámlálhatatlan forduló, megszámlálhatatlan szobával. Kacsák, libák pirulnak, forognak a nyáron, lobogó tűz fölött s a pincében hordókban áll a bor. Ugyan hosszú és háborítatlan életre rendezkedtek be itt. Az ülésező tanácsurak elé beront egy spanyol futár. Helyénvaló fényképezési trükk a spanyol óriásivá felnagyított alakja, ahogy közeleg az asztalhoz. A városi ülés belerobban a spanyol hordák rohamának lendületes képsorozatába, állati sötét pofák nőket hurcolnak el, csapra ütik a hordókat s az ártatlan leányzók fehér lábát tűznél piritják. Lélekzet nélkül kapcsolódó képekben csupa rémes dolgokat művelnek s tanács urai már akasztófán — látják magukat. Kiderül, hogy csak ecsetelte egyikük a borzalmas jövőt. — Említésreméltón jelentős fogás ez, ami itt ellenálhatatlan kacagást vált ki? — Egyáltalán nem, sőt nem is új. S mégis nem tanulhatnának belőle mai rendezőink, a farsztó és unalmas párbeszédok alkalmazása

helyett? Louis Jouvet egészen eredeti egy tábori pap rövid szerepében. Kiszáll a kocsiból saruban, barátságában s azzal az álkenetességgel néz szét, amely szinte mondaná, a szereplők és a rendező háta mögött, cinkosan összejátszva a közönséggel: Ti most papnak képzeltek engem. Én valóban az vagyok, abból a korból, amikor a papok inkább álruhás kalandorok voltak, harcolni ugyan nem akartak, de kényelmesen mégis jólesett részesülniök a rabló zsoldosok zsákmányából. A kitűnő Françoise Rosay alakítására épül az egész film. Csecsemőt dajkál, cselédekkel pörlekedik, várúrnő, egy egész birodalom az övé és helyén is az esze hozzá. Mindenben teljes lélekkel vesz részt: kifogyhatatlan mozdulatokban, arc és szemjátékokban. Ahogy meghódítja a herceget, annak lovagiasságában bízva, meghódítja s mégis távol tartja magától, nem színjátszás, hanem az eleven asszonyi színészetnek magasiskolája. Szép, amikor a kivonuló délceg spanyol hercegnek, Jean Muratnak búcsút int a balkonról. A regény távozik életéből, sajnálja is egy kicsit, de ott van a gyámoltalan férje, akihez hú maradt, s akiből hőst csinál.

Csupa romantika és csupa izgalom a színes *Robin Hood*. Mindjárt az elején jólesőn kell megállapítani, hogy színezése fejlettebb az eddigieknél, az arcok sem kellemetlenül barnák. A rendező érdeme pedig, hogy a cselekmény nincs alárendelve a filmnek, inkább a középkor kódos és titokzatoskodón varázsos hangulatának ad aláfestést. Beszöttek ugyan a nagyszerűen érvényesülő zöld pázsit kedvéért egy ijászversenyt, de azt sem bántón, hanem ügyesen, majdnem döntő epizódnak szánva. Elhatárolt színcsoportokként maradnak meg a jelenetek. Az éjszakai kék lovaglás, átkelés a holdvilágította patakon, a víz felszikrázik, mint egy szökőkút, apró, vakító gyöngyökben. Középkori pompás ruhák, címeres zászlók... kék lovagvárak a sötétben mereven úgy állanak, mint maga a középkori, vészekkel terhelt Anglia. Rendkívül ügyes a szereplő-együttes megválasztása. Kiváló karakterfigura a püspök, akinek késsel csiklandozzák a hátát a körmenetben, s akkor kell a legjobb képet vágnia. Üstfoltozókat, teleszájjal zabáló és röhögő, nyers parasztokat látunk. János herceg alattomos, mint a kígyó, áruló és hitvány — minden középkori jelző ráillik. Tömegjelenet, annyi, mint amennyihez a nagy filmek hozzászoktattak, nincsen itt. A cselekmény éppen úgy van építve a nagyszerű mellékalakokra, mint a két főszereplőre, a végtelenül rokonszenves Errol Flynnre s a bájos, édesen zengő liliomszálra, Olivia de Havillandra. Nem sztárok. Errol Flynn nem is színész, a filmművészet franciás kultúráltságú értelmében. Arcjátéka alig van. Mosolya inkább. Gúnyos, megvető, vagy felszabadult, tagadhatatlan, hogy sokat kifejez vele. Romantikus hősnek azonban nála alkalmasabbat alig lehetne találni. És micsoda hős ez a Robin Hood! Kicsapja az ajtót, s úgy jelenik meg elejtett szarvassal a vállán, a lakomázó urak előtt. Egyszerre száz hűbéressel harcol, nyíllal és karddal, mint egy félisten, kivágja magát — valóban ördögi fickó ez a Robin Hood és lélekzetállító jelenete ez a filmnek. A nézőtérrel minduntalan feldübörög a taps. Ennyire kell a hős? Együtt vágatunk, együtt küzdünk vele, sőt mi vagyunk ott az ő helyén. És a film magával ragad olyan világba, ahol mindnyájan hősök vagyunk. *Soós László.*

A NAPKELET minden közleményeért írja felel.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: KÁLLAY MIKLÓS.

Stephanenum nyomda. Felelős: IFJ. KOHL FERENC.